

MODERSMÅLET I, PROVET I TEXTKOMPETENS 11.9.2015 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Beskrivningen av svaren i textkompetensprovet gäller endast innehållet i ett gott svar. Övrigt som bör beaktas vid bedömningen har beskrivits i de bedömningskriterier som ingår i studentexamensnämndens föreskrifter för provet i modersmålet.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/sv_foreskrifter_modersmalet.pdf

Uppgift 1

I ett gott svar beskrivs huvudpersonens känslor utgående från iakttagelser om språket och stilen i romanutdraget. Tyngdpunkten ligger i analysen, inte i ett referat eller en tolkning av känslorna.

Romanutdraget grundar sig på **jag-berättarens** erfarenheter. Berättarens **subjektiva** känslor gentemot Lotte färgar **berättandet** i utdraget, t.ex. i formuleringar som *en eld genom mina ådror, jag blir så yr av det*. Man kan få ett intryck av att berättaren nästan är fysiskt närvarande. Han beskriver olika kroppsdelar och bl.a. *ådror, andedräkt, nervfiber* och för på det här sättet beskrivningen av sina känslor närmare läsaren. Läsaren får ta del av beskrivningen av beröringen av fötter och händer och får också känna av hur Werther t.ex. *ryggjar tillbaka*, hur hans *själ vändes* och hur han reagerar *i varje nervfiber*.

I texten finns det flera **känslofyllda utropsord, d.v.s. interjektioner** (2 x *ack*), ofullständiga utrop (*Men svagt, svagt tillräckligt!*) och känsloladdade konstateranden (*Hur den enkla sången griper mig!*), som beskriver kärlekens kraft och känslornas hetta. **Utropstecknen** och **tankestrucken** tillför passion i texten.

Det romantiska bildspråket innehåller överdrivna **metaforer** och **liknelser**, t.ex. beskrivningen av Lottes *muns himmelska andedräkt*. Werther själv upplever att han *sjunker samman som träffad av en ljungeld*. Lotte spelar på klaveret med *en ängels kraft*. I ett rus av hopp och hopplöshet skriver Werther till Wilhelm om sitt förhållande till Lotte i eufemismer: *Om jag någonsin understod mig, att mot denna himmel, detta förtroende*, med vilket han uppenbarligen menar fysisk kontakt.

Den för romantiken typiska förbjudna och ouppnåeliga kärlekens förtvivlan och hopplöshet är ständigt närvarande i romanutdraget. Det märks konstant i jag-berättarens **ordval** med vilka han beskriver sina egna känslor. Lottes förtroeligheter *pinar* jag-berättaren och får honom att begrunda över sitt *fördärv*.

Werthers moraliska dilemma beskrivs som en inre **motstridighet**: han vill ha Lotte till sin egen fastän han samtidigt kämpar mot sitt begär (*Hon är mig helig. Varje begär tystnar i hennes närvaro.*). Sin förtvivlan beskriver Werther genom att uttrycka sig via antydningar, i

förtroende. Brevstilen och tilltalet (*Och Wilhelm – – du förstår mig*) i romanutdraget skapar en intim och avslöjande **ton**.

1–2 poäng:

Examinanden nämner enskilda språkliga och stilistiska medel som används för att beskriva känslorna i texten.

3–4 poäng:

Examinanden analyserar och beskriver i sitt svar Werthers känslor via de språkliga och stilistiska medlen.

5–6 poäng:

Examinanden analyserar och gestaltar jag-berättarens beskrivning av sina känslor och visar att känslorna kommer fram genom språkliga och stilistiska medel. Förtjänstfullt är om texten kopplas till romantikens stilideal.

Uppgift 2

Reportaget består av en rubrik, ingress, brödtext och fem fotografier. I ett gott svar framgår det att de olika elementen skapar betydelser i samverkan. Den dystra synen på Tornedalen som uttrycks i reportaget förmedlas genom både texten och bilderna. I texten och bilderna kan man bl.a. hitta följande gemensamma drag:

- fokus är lagt på män (männens ensamhet och dystra situation)
- männen avbildas i traditionellt manliga omgivningar (bensinmack, traktor, verkstad)
- det är samma tidpunkt och årstid i texten och bilderna (vinter, kallt och dunkelt)
- läget är allvarligt (allvarliga miner).

Bilderna har flera funktioner i reportaget. De kan ses som illustrationer till texten. De kan också uppfattas som bevis i argumentationen: de stöder tesen i texten (att männen i Tornedalen har det illa ställt). Utöver detta förmedlar bilderna en särskild stämning (miljöerna är avskalade och dunkla, det är kallt, männen ser allvarliga ut). I svaret godkänns olika tolkningar.

En betydelsehelhet uppstår alltid genom olika val. Därför kan det också vara intressant att diskutera motstridigheter eller vad som inte avbildas i fotografierna eller texten. Man kan t.ex. konstatera att Tornedalen framstår som en mycket dyster plats i reportaget, samtidigt som det också finns ett drag av romantisering både i bilderna och i texten (ensamheten vid polcirkeln, de avskalade vinterlandskapen, den övergivna bensinmacken). Texten och bilderna stöder huvudsakligen varandra i argumentationen i reportaget. Det finns dock enstaka ställen i texten där en ljusare syn på samhället skymtar (Pajalas kommunalråd Bengt Niska, den avslutande gästboksanteckningen på byns hemsida).

1–2 poäng:

Svaret innehåller iakttagelser om både bilderna och texten.

3–4 poäng:

Svaret innehåller slutsatser om den gemensamma betoningen i texten och i bilderna.

5–6 poäng:

Svaret visar att examinanden förstår att texten och bilderna har specifika funktioner i reportaget och att de stöder argumentationen och skapar en betydelsebelastning i samverkan.

Uppgift 3

Victoria Enström närmar sig ämnet för sitt reportage genom att kombinera bakgrundsinformation med iakttagelser gjorda på plats. Reportagets olika element kan granskas med fokus på informationens tillförlitlighet.

Eftersom reportaget är ett **studiearbete** och inte har publicerats, är tillförlitligheten i uppgifterna en aning osäker. Tillförlitligheten försvagas också av utgivningsåret 2007. Reportaget kan innehålla information som inte längre stämmer.

Trots en del restriktioner ger reportaget ett **sakligt och trovärdigt intryck**. Tillförlitligheten i reportaget förstärks av att skribenten använt sig av **olika slags informationskällor** och anlitat **experter**. Det är bl.a.

- Socialstyrelsens rapport från december 2006
- information från Arbetsmarknadsverket
- filmen från Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa
- auktoritet på området: Pajalas kommunalråd Bengt Niska
- invånarvittnesmål (männen Martti Alanko, Tony Fredriksson, Roland Fredriksson)
- Pajalas webbplats.

Informationskällorna ger **kvantitativa uppgifter** (siffror som baserar sig på forskning) som Victoria Enström använder i sin argumentation (bl.a. var tionde arbetsföra människa i Norrbotten utanför arbetsmarknaden mellan 2003 och 2004, Pajalas folkmängd på femtiotalet och 2007, suicidtal i norrlandslänet).

Språket i reportaget förstärker tillförlitligheten. Texten är **sakligt** skriven, **strukturen** är genomtänkt, meningarna är fullständiga, interpunktionen följer normerna för standardspråk. **Ombrytningen** och valet av **typsnitt** ger också ett sakligt intryck. Det finns också ställen i texten som kan tolkas som subjektiva och aningen skönlitterära inslag (grantopparna som böjer sig tyngda av snö, karlarna som letar sig ut ur sina stugor).

Tillförlitligheten i **fotografierna** kan tolkas på flera sätt: å ena sidan fungerar de som bevismaterial i argumentationen, å andra sidan finns det en estetisk betoning i dem som kan uppfattas som en svag punkt beträffande tillförlitligheten.

I ett gott svar diskuterar examinanden också reportagets **begränsningar** som informationskälla. Reportaget ger t.ex. inte rum för synpunkter som strider mot tesen och den ger överlag knapp information om samhället. **Inga kvinnor** ges heller möjlighet att kommentera ämnet. Bilden av Tornedalen kan alltså även uppfattas som förhållandevis snäv och vinklad.

1–2 poäng:

Svaret innehåller enstaka exempel på fakta som kunde lämpa sig för ett föredrag.

3–4 poäng:

I svaret analyseras reportaget kritiskt både med fokus på tillförlitlighet och användbarhet.

5–6 poäng:

Examinanden granskar reportaget källkritiskt (både med fokus på tillförlitlighet och användbarhet) och motiverar sina iakttagelser.

Uppgift 4

I Katri Valas dikt "Ett brev" beskrivs diktjagets upplevelser på ett maskerat och gåtfullt sätt. De exakta tids- och miljöangivelserna förblir gåtor, likaså vem brevet är riktat till. Genom att fokusera på diktens struktur och bildspråk öppnar sig de upplevelser som döljer sig i dikten.

I dikten beskrivs olika slags upplevelser:

- olika upplevelser av miljön (stor stad, liten stad, hav, båt)
- sinnliga upplevelser (hörsel-, syn-, lukt-, smak- och känselsinnet)
- blandningar av olika sinnesupplevelser, s.k. synestesi (*himlen flammar tyst och härlig*)
- upplevelser av olika tidsplan (morgon, natt, nuet, det förflutna)
- rörelser i tid och rum (*En stor, vit båt förde mig, Nu är jag långt borta*)
- upplevelser av känslor (trötthet, saknad, längtan)

I dikten används ett rikt och mustigt bildspråk som åskådliggör, preciserar och färgar diktjagets upplevelser, till exempel: *en liten stad, där fuktiga trädgårdar blommar, mognande äpplen, svala, skarpa körsbär, de starka dofterna, gulvitt månljus, långa, bruna lemmar, själens blida och tunga doft*.

Genom det sinnliga bildspråket i dikten beskrivs diktjagets upplevelser av saknad och längtan, men även av en närmast euforisk livsupplevelse. Nuet och det förflutna sammanflätas och både de intensiva upplevelserna i nuet och det förflutna fyller diktjagets medvetande.

1–2 poäng:

Svaret tar fasta på en del av de upplevelser som går att skönja i dikten.

3–4 poäng:

I svaret analyseras och klassificeras diktjagets upplevelser.

5–6 poäng:

I svaret klassificeras och kombineras diktjagets enskilda upplevelser på ett djupare plan, så att syntesen samtidigt framstår som ett slags tolkning av dikten.

Uppgift 5

Kolumnen inleds med ett rop på hjälp: "Rädda Matilda!". Matilda visar sig vara en livsmedelsaffär, inte en person. I kolumnen vill Merete Mazzarella väcka läsarens medkänsla, engagemang och påverka dennes tankar och få denne att inse värdet av närhet, trygghet och småskalighet. Kvartersbutiken Matilda blir en symbol för kampen för dessa värden.

I ett gott svar beskrivs på ett mångsidigt sätt Mazzarellas olika påverkningsmedel: **argumentation, språkliga stilmedel** och **retoriska knep**.

Textens **huvudtes** framkommer i det inledande citatet "Vi måste bli bättre på att ta hand om varandra". Den upprepas i konstaterandet att alla borde arbeta för att stöda de strukturer som skapar närhet mellan människor eftersom resurserna i offentlig sektor minskar. För att **konkretisera** huvudtesen använder Mazzarella livsmedelsaffären Matilda i Ekenäs centrum som en symbol, "en omistlig del av vad en småstad ska vara".

Mazzarella argumenterar för huvudtesen genom att **betona** och **upprepa** vikten av trygghet, människokontakt och tillit i de vardagliga göromålen. Detta **exemplifieras** med **konkreta beskrivningar** som läsaren möjligtvis kan känna igen: färdtjänsten (en bekant taxichaufför), banken (en bekant banktjänsteman) och livsmedelsaffären Matilda (en bekant expedit).

Retoriskt väddar Mazzarella till oss alla att inte frånta gamla människor trygghet, omtanke och människokontakt och att inte låta staden Ekenäs gamla centrum tyna bort. Mazzarellas synvinkel är den äldre människans i småstaden. **Tilltalet** är direkt och personligt och hon väddar till både **förnuft** och **känsla**.

Kolumnen innehåller samtidigt ett **underliggande hot**: om vi inte tar hand om varandra går det illa (åldringarna lider i sin ensamhet, småstadens centrum förtvinar). Synen på småstaden kan betraktas som **idealiserande** och argumentationen som **ensidig**.

Med hjälp av de vardagliga exemplen bygger Mazzarella upp en allmängiltig kritik mot en utveckling som raserar småstadens trygga infrastruktur. Texten avslutas med en **retorisk fråga**: "Nog måste det gå att starta en 'Rädda Matilda!'-rörelse?" Frågan är en återkoppling till rubriken – en direkt väddan till läsaren.

1–2 poäng:

Svaret innehåller några iakttagelser av textens påverkningsmedel.

3–4 poäng:

Examinanden analyserar kolumnen med fokus på argumentation och stilistiska och retoriska medel.

5–6 poäng:

Skribenten har observerat mångfalden av påverkningsmedel i kolumnen och kan ge en helhetsbild av dem.